

Materiał do testu turystycznego Podlaska Jesień 2024

Historia sprawiła, że przez wieki na terenach nadbużańskich mieszkali ludzie różnych narodowości i wiary. Rzymsko-katolickie kościoły sąsiadują tu z prawosławnymi cerkwiemi, grecko-katolickie cmentarze z tatarskim mizarem czy żydowskim kirkutem. A świadectwem niełatwej historii tych ziem są ślady toczonych nad Bugiem od końca XVIII w. bitwach - pomniki i cmentarze. Atrakcją turystyczną gminy są również zabytki świeckiej architektury świeckiej - pałace i dworki. W rejestrze zabytków figurują 22 obiekty budownictwa i architektury, w ewidencji zabytków 40-obiektów, a w spisie obiektów 92-obiekty z terenu gminy Terespol.

ZESPÓŁ FORTÓW TWIERDZY BRZESKIEJ

Kobylany, Lebedziew, Łobaczew Duży, Terespol, Murawiec-Żuki, Kolonia Dobratycze - unikalny zabytek budownictwa fortecznego w skali Europy. Po klęsce Powstania Listopadowego władze carskie postanowiły zabezpieczyć zachodnie rubieże Rosji siecią twierdz zlokalizowanych na terenie Królestwa Polskiego. Formalnie uzasadniano to sukcesami Napoleona w wojnie 1812 r., ale jednocześnie zakładano, że wojskowe garnizony na etnicznych ziemiach polskich pozwolą trzymać w szachu niepokornych Polaków. Przystąpiono więc do budowy Cytadeli w Warszawie, twierdzy w Dęblinie i Modlinie oraz przebudowy twierdzy w Zamościu. Jednocześnie zdecydowano o budowie wielkiej twierdzy wojskowej w Brześciu nad Bugiem - mieście nazywanym przez Rosjan ich bramą na zachód Europy. Plan inwestycji przewidywał budowę cytadeli w widłach Muchawca i Bugu, na wschodnim brzegu Bugu oraz tzw. przedmościa terespolskiego, tj. sieci fortów osłaniających cytadelę od zachodu. Realizacja tego planu spowodowała zniszczenie dwu miast: Brześcia i Terespola. Kompletnie zburzono stary, zabytkowy Brześć, a nowe miasto wybudowano w innym miejscu. Już w 1834 r. zarządzenia wojskowe zabraniały budowy nowych i remontu starych domów w Terespole. Postanowiono bowiem i to miasto przenieść w inne miejsce. W latach 1836-46 powstała cytadela brzeska zbudowana wg projektu gen. Oppermana. Tworzyły je zamknięte w kole obronne koszary o długości 1800 m. Na dwóch kondygnacjach było 500 kazamat, które mogły pomieścić 12 tys. żołnierzy. W dwumetrowej grubości ścianach koszar pozostawiono liczne otwory strzelnicze skierowane wyłącznie na zachód, w kierunku Terespola, do prowadzenia ognia artyleryjskiego i z broni strzeleckiej. Oczyszczając i zabezpieczając przedpole twierdzy przesunięto Terespol kilka kilometrów na zachód od Bugu, lokując miasto z dwóch stron traktu warszawsko-brzeskiego na polach folwarku Łobaczew i gruntach wsi Błotków. Jediną budowlą ocalałą z dawnej zabudowy miasta jest dziś cerkiew prawosławna, stojąca kiedyś na zachodnim, a obecnie na wschodnim końcu Terespola. Jednocześnie z wyburzaniem starego Terespola i budową nowego miasta przystąpiono do prac na przedmościu terespolskim twierdzy brzeskiej. Opasano ją pierścieniem umocnień w odległości 3-5 km od cytadeli. Na zachodnim brzegu Bugu wybudowano cztery potężne bastiony - wały ziemne o wysokości do 10 m, z kamiennymi śródszańcami wewnątrz. Przedmoście łączył z cytadelą największy w ówczesnej Rosji most linowy na Bugu i droga przez Bramę Terespolską w jej murach.

Po Powstaniu Styczniowym władze carskie postanowiły rozbudować twierdzę brzeską poprzez pierścień 10 fortów artyleryjskich w promieniu 2,5-5 km na zachód od cytadeli. Na zachodnim brzegu Bugu wzniesiono wówczas dwa forty z cegły wzmocnionej betonem - w

Terespolu i Łobaczewie - oraz drogi na nasypach prowadzące do nich. W 1870 r., wraz z zakończeniem budowy kolei żelaznej z Terespoła do Brześcia, wybudowano w Terespolu fort, którego artyleria miała zabezpieczyć teren za nasypem kolejowym oraz prochownię (przy obecnym przejściu granicznym na Bugu). Przed 1875 r. został wybudowany nowy fort w Łobaczewie, rozpoczęto jednocześnie wznoszenie fortów w Lebedziewie, Koroszczynie i Małaszewiczach Małych (obecnie grunty wsi Kobylany) w ramach kolejnej rozbudowy twierdzy o nowy pierścień 7 fortów artyleryjskich w promieniu 6-8 km od cytadeli. Każdy z nich miał 4 działa pośrednie oraz koszary, magazyny i prochownię. Nowy pierścień stanowił główną pozycję obronną twierdzy. W latach 1914-15 Rosjanie wybudowali jeszcze jeden pierścień fortyfikacji zewnętrznych, tworzący wysuniętą pozycję połową, głównie na przedmościu terespolskim, w promieniu 10 km od cytadeli.

Twierdza w Brześciu budowana i rozbudowywana przez Rosjan przez cały XIX wiek nie uchroniła ich od spodziewanego ataku z zachodu i od klęski. Podczas letniej ofensywy państw centralnych w 1915 r. wojska niemieckie po 2-dniowych walkach zajęły 26 sierpnia Brześć. W okresie międzywojennym twierdza brzeska służyła Wojsku Polskiemu. Zapisano ona bohaterską kartę jej obrony przed Niemcami we wrześniu 1939 r. Zajętą przez Wehrmacht twierdzę Niemcy oddali Armii Czerwonej, po czym w czerwcu 1941 r. musieli ją ponownie zdobywać. Obrona twierdzy przez garnizon Armii Czerwonej przeszła do legendy „wojny ojczyźnianej” ZSRR, a brzeska cytadela otrzymała miano "twierdzy - bohatera ZSRR". Dziś brzeska twierdza jest mauzoleum, nadal ściągającym pielgrzymki z całego

byłego

ZSRR.

Na dawnym przedmościu terespolskim, pozostały na terenie gminy Terespol obiekty forteczne znajdujące się w różnym stanie technicznym. Są wśród nich obiekty ziemno-murowane wchodzące w skład zespołu fortów we wsi Łobaczew Mały, wybudowane w latach 1871-1885. Potężne betonowe ściany, kopuły i umocnienia ziemne otacza głęboka fosa, częściowo wypełniona wodą. Z Łobaczewa prowadzi dawna droga forteczna do Koroszczyna, gdzie znajduje się najlepiej zachowany w gminie fort, zbudowany w latach 1911-14. Efektownie prezentują się potężne mury, szeroka fosa, charakterystyczna "szyja" oraz podziemne korytarze z licznymi wejściami.

Na południe od Koroszczyna położone są dwa forty w Kobylanach. Jeden po północnej stronie szosy Warszawa-Terespol został przed II wojną zaadoptowany przez Wojsko Polskie na magazyn benzyny dla pobliskiego lotniska w Małaszewiczach. We wrześniu 1939 r. doszło tu do tragedii - w dniach klęski miejscowa ludność postanowiła skorzystać z niepilnowanych już zasobów paliwa. Ktoś zaproszył ogień, doszło do ogromnej eksplozji, w wyniku której zginęło wielu ludzi, a potężne fortyfikacje fortu zostały częściowo zdewastowane (widać to nadal bardzo wyraźnie). Przy drodze z Małaszewicz Małych do Kobylan można oglądać resztki kolejnego fortu. Po południowej stronie szosy, nieopodal Czapelki, wznosi się prochownia (dziś mieszcząca bar o tej nazwie). Forty w Kobylanach zostały zbudowane przed 1914 r.

KOROSZCZYN

W skład zespołu wchodzi: dwór murowany z połowy XIX w., (przebudowany po 1945 r.) oraz rządcówka, budynek mieszkalny; cieleśnik i lodownia - obiekty murowane z II połowy XIX w. oraz park krajobrazowy z XIX w. (niewielki, otaczający dwór i rządcówkę). W 1822 r. gen. Ludwik Pac sprowadził do Polski włoskiego architekta Henryka Marconiego zlecając mu budowę (wspaniałego jak się po zakończeniu inwestycji okazało) pałacu rodowego w Dowspudzie koło Suwałk. Włoch pozostał w Polsce na stałe budując liczne świątynie i pałace, w tym pałac dla Franciszka Jerzego Kuczyńskiego - właściciela dóbr w Koroszczynie od 1836 r. W 1860 r. tak oto opisano budowę w "Dzienniku Politechnicznym":

"/.../należy do domów obywatelskich większego rozmiaru, tj. środkujących między dworem zwyczajnym a pałacem. Styl włoski odrodzenia, uwydatniony najbardziej w głównym froncie, utrzymany jest wszyskich stron." I dalej: "Co do rozkładu, ten obok dogodności pod względem rozmiaru, oświetlenia, ogrzania i komunikacji pokoi, posiada przymiot nader ważny dla projektów przeznaczonych na wieś, to jest prostotę, która o wiele ułatwia wykonanie. Pokoje przeznaczone do ciągłego użytku familii pomieszczone są wszystkie na jednym poziomie, to jest na parterze, z tych część gospodarska jest zupełnie niezależna od pokoi przeznaczonych do przyjmowania gości, służba ma łatwą komunikację z pokojami, z dziedzińcem oraz z kuchnią i pralnią, pomieszczonymi w suterrenach; piętro zaś może być dowolnie użyte stosownie do potrzeby. Co się tyczy konstrukcji, ta jest zupełnie prosta, tak co do roboty malarskiej, jak i ciesielskiej, a zaprojektowane w głównej części budowli, na parterze, wszystkie ściany murowane, bez żadnych ścian pruskich i forsztowań, zapewniają trwałość, którą powinny posiadać domy stawiane nie na spekulację, lecz dla użytku własnego i następnych pokoleń." W czasie okupacji pałac wykorzystywali żołnierze niemieccy, a po nacjonalizacji w 1944 r. stał się początkowo własnością Państwowych Nieruchomości Ziemskich, by w 1949 r. zostać siedzibą utworzonego w Koroszczynie PGR. Zabytek miał szczęście -otrzymał dobrego jak na państwowe firmy gospodarza. Dzięki temu konserwator zabytków mógł w 1975 r. napisać: "Zabytkowy dwór w Koroszczynie zachował w pełni pierwotne ukształtowanie elewacji, część autentycznych detali oraz najistotniejszy element - dawne, prawie nieskażone, rozplanowanie wnętrza". Po likwidacji PGR w 1992 r. dwór stał się obiektem Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa, od której w 1997 r. odkupiła go córka ostatniego właściciela Koroszczyna - Teresa Bogna Kuczyńska.